

Gdańsk, 27.01.2026.

Dr hab. inż. arch. Karolina A. Krośnicka, prof. uczelni
Katedra Planowania Przestrzennego
Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
ul. Narutowicza 11/12, 80-233 Gdańsk

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr sztuki Agnieszki Pluszczewicz-Fornal pt. „Latarnie morskie jako element dziedzictwa kulturowego polskiego wybrzeża bałtyckiego. Określenie możliwości adaptacyjnych do nowych funkcji użytkowych oraz perspektywy rozwoju terenów nadbrzeżnych.”

Podstawa prawna recenzji

Recenzja została wykonana na zlecenie Pani dr hab. inż. arch. **Aliny Pancewicz**, prof. PŚ, Przewodniczącej Rady Naukowej Dyscypliny *Architektura i Urbanistyka* Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej (pismo z dnia 26.11.2025. dostarczone pocztą tradycyjną i odebrane w dniu 02.12.2025.). Recenzja została sporządzana zgodnie z Ustawą z dn. 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.). Rozprawa doktorska będąca przedmiotem recenzji, sporządzona jest przez Panią mgr sztuki **Agnieszkę Pluszczewicz-Fornal** pod promotorstwem Pani dr hab. inż. arch. **Beaty Komar-Kujawy**, prof. PŚ.

Podstawa merytoryczna recenzji

Recenzja została sporządzona na podstawie wydruku na papierze w formacie A4 w twardej oprawie oraz nośnika pendrive. Rozprawa ma charakter zwięzłego dokumentu o charakterze monografii. Jest objętościowo obszerna i bogato ilustrowana - składa się z 446 stron tekstu (wszystkie strony łącznie z bibliografią i załącznikami są numerowane). W pracy zawarto 206 rycin posiadających formę zdjęć (z reguły kilku na każdej ilustracji), rzutów, przekrojów i map wykonanych w różnych technikach. Tabele w liczbie 26. oraz schematy (łącznie 21) numerowane są oddzielnie. Spis ilustracji, tabel i schematów znajdują się na końcu pracy, przed częścią zawierającą załączniki. Bibliografia zapisana w pracy jako rozdział 10. i kończy część zasadniczą pracy. Składa się ona ze: 100. pozycji książkowych i artykułów, 54. dokumentów strategicznych, raportów i aktów prawnych oraz 154. stron internetowych. Część „Załączniki” zawiera opis przeprowadzonych badań ankietowych oceniających rozpoznawalność latarni. Streszczenie pracy w języku polskim i angielskim znajdują się na końcu pracy przed Bibliografią.

Recenzja pracy

1. Problematyka badawcza i cele pracy.

Autorka dokonała przeglądu i analizy wszystkich (19) latarni morskich polskiego wybrzeża Bałtyku oraz oceniła możliwości ich adaptacji pod zróżnicowane funkcje wspierające rozwój regionu. Temat pracy jest więc z jednej strony ściśle zawężony do jednego typu obiektu architektonicznego - latarni morskiej wraz z towarzyszącym jej zespołem zabudowy wspomagającej. Z drugiej zaś strony, przyjęta problematyka badawcza wymagała analizy tych obiektów w niezwykle szerokim i interdyscyplinarnym kontekście – zagadnień architektonicznych, konserwacji zabytków i uwarunkowań historycznych, elementów uwarunkowań przyrodniczych, elementów nautyki i technologii obsługi latarni, dokumentów planistycznych i strategicznych (Autorka przeanalizowała także strategie rozwoju gmin, województw oraz nadmorskich obszarów funkcjonalnych w poszukiwaniu zapisów dotyczących latarni morskich). Należy stwierdzić, że Doktorantka dobrze bardzo poradziła sobie w pracy na styku tak wielu dyscyplin. Świadczy o tym m. in. słownik pojęć opracowanych na początku pracy (pkt 1.10 ss. 22-24). Należy także podkreślić, iż Autorka pokusiła się o rozszerzenie tła analiz poprzez przedstawienie latarni morskich zlokalizowanych w akwenie Morza Bałtyckiego oraz innych krajach Europy i świata (s. 325-375), które stały się studium nowych funkcji nadawanych latarniom przestającym pełnić rolę znaków nawigacyjnych. Głównym celem pracy jest zatem analiza architektoniczno-urbanistyczna polskich latarni morskich i ich bezpośredniego otoczenia, osadzona w szerszym, interdyscyplinarnym kontekście badawczym, wykonywana na potrzeby zebrania i usystematyzowania wiedzy na temat tych obiektów, a także opracowania zestawu wielowymiarowych kryteriów pozwalających na ocenę możliwości ich adaptacji. Zestaw możliwych funkcji latarni w formie katalogu umożliwił ma wykorzystanie latarni na potrzeby lokalne i regionalne. Autorka definiuje problematykę badawczą przy pomocy pytań o charakterze teoretycznym (związane ze studiami nad formą architektoniczną budynków latarni), praktycznym (dotyczących możliwych kierunków adaptacji budynków latarni) oraz ogólnym (ujęcie problemowe i historyczne). Główne pytanie badawcze dotyczy funkcji użytkowych, które mogą pełnić latarnie w kontekście zmieniających się potrzeb społecznych i technologicznych. Na to pytanie Autorka odpowiedziała w rozdziale 7. rozprawy („Możliwości adaptacyjne”). Z kolei wspomagające pytania badawcze znajdują bezpośrednie odbicie w tytułach podrozdziałów rozdziału 4., gdzie Autorka dokonuje charakterystyki kolejnych latarni według pytań o własności architektoniczne obiektów, lokalizację obiektów, funkcję użytkową i możliwości adaptacyjne.

2. Tezy, zakres i metody pracy

Główna teza badawcza rozprawy brzmi: *„Latarnie morskie stanowią zróżnicowaną typologicznie i architektonicznie grupę obiektów, których charakter w znacznym stopniu kształtowany jest przez kontekst historyczny, lokalizacyjny i technologiczny. Kompleksy zabudowań latarni zlokalizowane na polskim wybrzeżu Morza Bałtyckiego wykazują wysoki potencjał adaptacyjny, umożliwiając ich przekształcanie w kierunku różnych funkcji użytkowych, co istotnie może przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności miast i gmin nadmorskich.”*

Przy pomocy serii map wykonanych przez Autorkę udowodniona została część tezy dotycząca kompleksu latarnianego, który zwykle tworzy wiele budynków. Zróżnicowanie architektoniczne i typologiczne latarni oraz jego wynikanie z przesłanek technologicznych, lokalizacyjnych i historycznych zostało udowodnione przez Autorkę w ramach rozdziału 4 i charakterystyki obiektów. Tu na docenienie zasługuje opracowana przez Autorkę w rozdziale 4.21. typologia architektoniczna obiektów latarni (ss. 299-304), które sklasyfikowane są wedle formy architektonicznej, kształtu planu, wysokości itd. Wysokiego potencjału adaptacyjnego obiektów latarni Autorka dowiodła w rozdziale 7, bazując przy tym na praktyce międzynarodowej opisanej w rozdziale 5. Wątek dotyczący potencjalnej atrakcyjności obiektów dla rozwoju turystyki regionu Doktorantka analizowała w kontekście dokumentów strategicznych gmin i miast nadmorskich w rozdziale 6. Z całą pewnością można stwierdzić, że Autorka dowiodła słuszności postawionej przez siebie tezy w całej jej rozciągłości.

Autorka bardzo wnikliwie opisała używane przez siebie metody badawcze (s. 18), które zachowują repetetywny charakter w odniesieniu do wszystkich badanych obiektów, dzięki zastosowaniu jednolitej procedury i narzędzi badań. Metody, którymi posługiwała się Autorka rozprawy to: badania terenowe z wykorzystaniem uprzednio przygotowanych formularzy kart obiektów, badania literaturowe, kwerendy archiwalne, badania wykonywane przy użyciu list kontrolnych, ankiety (Załączniki) oraz wywiady przeprowadzone z wykorzystaniem odpowiednich kwestionariuszy (Autorka wskazuje na wywiad z p. Apoloniuszem Łysejko). Opracowane karty obiektów, dla których formularz odnaleźć można na ss. 61-65, załączone są w pracy na ss. 278-296 i stanowią swoiste podsumowanie informacji nt. poszczególnych obiektów w rozdziale 4.

Zastosowane metody badawcze są właściwe i dobrze dobrane dla rozwiązania problemu badawczego postawionego przez Autorkę. Mogłyby jednak być bardziej dopracowane w zakresie opracowania rzutów i przekrojów budynków oraz analiz urbanistycznych.

3. Struktura rozprawy i jej ocena merytoryczna

Rozprawa składa się z 12 części, z czego rozdziały od 9 do 12 pełnią funkcję techniczne (są to „Streszczenie”, Bibliografia”, Spis ilustracji” oraz Załączniki). Rozdziały od 1 do 8 włącznie mają charakter merytoryczny. Kolejność poruszanych zagadnień układa się w spójną i logiczną całość.

Najobszerniejszą częścią rozprawy jest rozdział 4 „Latarnie morskie w Polsce”, który jest konsekwentnie opisanym katalogiem wszystkich latarni w Polsce opisywanych wedle zawsze tych samych punktów. Punkty te to: rys historyczny, lokalizacja i dostępność, teren latarni, analiza architektoniczna, opis wnętrza, funkcja i podsumowanie i wnioski. Szczególnie cennym punktem opisów, bo trudno-dostępnym w źródłach, jest analiza architektoniczna, która zawiera w zależności od dostępności materiałów rzuty, widoki fasad, a niekiedy także przekroje przez wieżę latarni lub budynki pomocnicze. Szkoda tylko, że zaprezentowane przez Autorkę rzuty nie są właściwie opisane i nie wiemy jaką funkcję pełniły/pełnią poszczególne pomieszczenia. Niektóre rzuty powinny być opracowane z nieco większą starannością (np. latarnia Gdańsk Port Północny – s. 94). W wielu przypadkach po powiększeniu rysunków można by na nich zawrzeć też informacje dotyczące wykorzystanych do ich budowy materiałów, co ułatwiłoby czytanie ilustracji i ograniczyło konieczność opisu słownego, którym posłużyła się Autorka. Przy opisie ilustracji brakuje także informacji dotyczącej daty – nie wiemy z jakiego okresu pochodzi dany rysunek – czy jest to stan oryginalny, współczesny, czy z jakiegoś określonego roku. Bardzo cenne są wykonane przez Autorkę w jednolitej technice mapki opracowane na bazie platformy geoportal.gov.pl przedstawiające układ budynków kompleksu latarni. W tym przypadku można by jednak wzbogacić przedstawioną na mapach informację o lokalizacji o nieco szerszy kontekst urbanistyczny i odpowiedzieć na pytania:

- czy latarnia znajduje się w obrębie zabudowy/poza zabudową, w izolowanym miejscu?
- jaki jest układ dróg obsługujących kompleks otoczenia latarni?
- czy z obiektami wiąże się jakiś kompleks zieleni pierwotnie zaplanowanej (Autorka wspominała o ogrodach warzywnych latarników – czy coś się z nich zachowało?)?
- czy kompleks budynków obsługujących latarnię miał jakieś założenia urbanistyczne (osie, widoki, dominanty), czy bazował wyłącznie na rozwiązaniach funkcjonalnych?

Warto by wesprzeć ww. informacji o lokalizacji obiektów taką zgrubną chociaż analiza urbanistyczno-krajobrazową.

Dodatkowo, w tabeli 1 (s. 10) opisującej dostępność dokumentacji technicznej latarni morskich warto by rozważyć dodanie informacji określającej, czy obiekt jest zabytkowy i czy w związku z tym dostępna jest dokumentacja latarni jako obiektu historycznego.

Podsumowując, można stwierdzić, że rozprawa ma charakter monograficzny. Zawiera rozległy i wartościowy materiał dotyczący latarni morskich polskiego wybrzeża konsekwentnie zebrany i uporządkowany przez Autorkę na bazie różnego rodzaju źródeł. Uzupełnienia wymagają prezentowane mapy i rzuty/przekroje budynków. Cennym elementem pracy o charakterze praktycznym jest stabelaryzowane zestawienie dotyczące możliwości adaptacyjnych budynków latarni (ss. 399-404), bazujące na analizach przypadków studialnych i ankietach wykonanych przez Autorkę (Załączniki).

5. Ocena warsztatu naukowego

Doktorantka właściwie dostosowała metody badawcze do problematyki rozprawy (por. pkt 2. recenzji). Metodycznie rozprawa opracowana jest bardzo starannie. Jest kompletna i wskazuje na umiejętności Autorki w zakresie operowania warsztatem naukowym typowym dla dyscypliny *Architektura i Urbanistyka*, choć wykazuje pewne niedociągnięcia praktyczne w zakresie opracowywania rysunków architektonicznych. Autorka rzetelnie i dogłębnie opracowała zarówno wyniki badań ankietowych jak i zebranych przez siebie materiałów formułując wnioski pod koniec każdego rozdziału. Autorka przeprowadziła dogłębną analizę istniejącej literatury dotyczącej obiektów badań – latarni morskich. Publikacje i źródła wykorzystane przez Autorkę są właściwie dobrane i odpowiednio przytoczone w tekście. Praca napisana jest bardzo płynnym i jednolitym stylowo językiem. Tekst jest w pełni spójny a wypowiedzi Autorki są precyzyjne. W pracy nie zaobserwowano błędów literowych i językowych. Redakcja tekstu jest wykonana bardzo dobrze.

4. Podsumowanie i wniosek końcowy

Rozprawa Pani mgr sztuki Agnieszki Pluszczewicz-Fornal jest monografią naukową na temat latarni morskich polskiego wybrzeża. Praca merytorycznie jest wartościowym materiałem w formie katalogu obejmującego latarnie polskiego wybrzeża, wzbogaconego katalogiem potencjalnych możliwości zagospodarowania tych obiektów. Autorka wykazała się umiejętnością prowadzenia konsekwentnych i metodycznie spójnych prac badawczych oraz dużymi umiejętnościami redakcji obszernych prac naukowych.

Niewątpliwą wartością pracy jest zebranie i uporządkowanie rozproszonego materiału nt. architektury obiektów latarni i związanych z nimi budynków pomocniczych oraz ewaluacja ich stanu i zaproponowanie możliwości ich adaptacji pod nowe funkcje. Szczególnie ten ostatni element wypełnia pewną lukę badawczą i pozwala gminom nadmorskich na bardziej strategiczne spojrzenie na możliwości wykorzystania latarni dla promocji regionu. Silną stroną pracy jest także bardzo dobrze

przeprowadzona redakcja. Słabszą stroną jest natomiast niedostatecznie precyzyjne opracowanie planów i rzutów latarni oraz układów urbanistycznych w jakich są usytuowane.

Stwierdzam, iż **rozprawa doktorska** przedłożona przez Panią mgr sztuki Agnieszkę Pluszczewicz-Fornal odpowiada standardom przyjętym dla prac doktorskich w naukach technicznych, w dyscyplinie naukowej *Architektura i Urbanistyka*, spełnia wymogi zgodne z Ustawą o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. Niniejszym przedkładam Radzie Dyscypliny Architektury Politechniki Śląskiej wniosek o przyjęcie rozprawy i o dopuszczenia do publicznej obrony.

dr hab. inż. arch. Karolina Krośnicka, prof. PG

podpisano odręcznie przez autora